

## สัปดาห์ที่ 11

### ปรัชญาพระพุทธศาสนา

#### หัวข้อสำคัญ

1. ปรัชญาทางพระพุทธศาสนาสอนอะไร
2. แนวคิด
3. การปฏิบัติให้เข้าถึงความจริงตามหลักพระพุทธศาสนา
4. คำถาม

#### ปรัชญาพระพุทธศาสนาและแนวคิด

พุทธศาสนาสอนเรื่องเป้าหมายสูงสุดของชีวิตด้วยการละความชั่ว ทำความดีและทำจิตใจให้บริสุทธิ์ สอนให้ทำจิตใจที่มีแต่ความสะอาดสว่างและสงบ เมื่อชีวิตสิ้นสุดลงจะได้ ไม่มีการ เกิด แก่ เจ็บ ตาย อีกต่อไป

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2549) กล่าวว่าพระพุทธศาสนานั้น แปลว่าอะไร? พุทธแปลว่า พระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าแปลว่าผู้รู้ พระพุทธศาสนาก็แปลว่าศาสนาของผู้รู้ พุทธศาสนิกก็แปลว่าผู้ปฏิบัติตาม ศาสนาของผู้รู้ ที่ว่าผู้รู้นั้นหมายถึงรู้อะไร? ก็คือรู้อะไรทั้งปวงตามที่เป็นอย่างจริงนั่นเอง จึงกล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนาก็ คือ ศาสนาที่ทำให้รู้ว่าอะไรเป็นอะไร เป็นศาสนาเกี่ยวกับความรู้จริง เราจึงต้องปฏิบัติจนเรารู้อะไรได้เอง เมื่อรู้ถึงที่สุดแล้วไม่ต้องกลัว กิเลสตัณหาต่าง ๆ จะถูกความรู้ที่แท้ทำลายให้สิ้นไป ความไม่รู้ (อวิชชา) ก็จะดับไปทันที ในเมื่อความรู้ได้เกิดขึ้นมา ฉะนั้น ข้อปฏิบัติต่าง ๆ จึงมีไว้เพื่อให้วิชชาเกิด

พระพุทธศาสนา คือ วิชารวมทั้งระเบียบปฏิบัติ สำหรับจะให้เราเห็นว่าอะไรเป็นอะไร ขอให้สนใจในคำจำกัดความนี้ให้มากเป็นพิเศษเพื่อประโยชน์ที่จะเข้าใจพระพุทธศาสนาได้โดยเร็วและโดยง่าย

ท่านทั้งหลายลองพิจารณาว่า ท่านรู้จักอะไรเป็นอะไรกันหรือเปล่า แม้จะรู้ว่าตัวเองเป็นอะไร, ชีวิตหน้าที่การงาน อาชีพ เงินทอง ข้าวของ เกียรติยศ ชื่อเสียง คืออะไรก็ตาม ใครกล้ายืนยันว่ารู้อะไรที่สุดบ้าง ถ้าเรารู้ว่าอะไรเป็นอะไรจริงจริงแล้ว เราจะไม่ปฏิบัติผิดต่อสิ่งทั้งปวง เมื่อปฏิบัติถูกแล้ว ก็เป็นอันแน่นอนว่า ความทุกข์จะเกิดขึ้นไม่ได้ เดียวนี้เรายังไม่รู้ว่าอะไรเป็นอะไรเราจึงปฏิบัติผิดไม่มากนักน้อย ; ความทุกข์ที่เกิดขึ้นตาม

ส่วน การปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนาก็คือปฏิบัติว่าสิ่งทั้งปวงคืออะไร ; เมื่อรู้แจ้งแท้จริงก็ย่อมหมายถึงการบรรลุมรรคผลขั้นใดขั้นหนึ่งหรือถึงขีดสูงสุดเพราะความรู้ที่ตัวเองเป็นตัวทำลายกิเลสไปในตัว

เมื่อรู้ว่าสิ่งทั้งปวงเป็นอะไรจริง ๆ แล้ว ความเบื่อหน่ายคลายความอยากและความหลุดพ้นจากทุกข์ย่อมจะเกิดขึ้นเองโดยอัตโนมัติ : เราทำความเพียรปฏิบัติก็แต่ขั้นที่ยังไม่รู้อะไรเป็นอะไรเท่านั้น โดยเฉพาะในขั้นที่ยังไม่รู้ว่สิ่งทั้งหลายนี้ไม่เที่ยงไม่ใช่ตัวตน ขณะนี้เราไม่รู้ว่ชีวิตหรือสิ่งทั้งปวงที่เรากำลังหลงรักใคร่ยินดีเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา จึงหลงรักยินดีติดพันยึดถือในสิ่งเหล่านั้น ครั้นรู้จริงตามวิธีของพระพุทธศาสนาคือมองเห็นชัดว่า สิ่งทั้งปวงไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัวตน ไม่มีอะไรน่าผูกมัดตัวเราเข้ากับสิ่งนั้นจริง ๆ แล้ว จิตก็จะเกิดความหลุดพ้นจากอำนาจครอบงำของสิ่งเหล่านั้นขึ้นมาทันที

### การปฏิบัติให้เข้าถึงความจริงตามหลักพระพุทธศาสนา

การมองในเรื่องคุณธรรมและจริยธรรม ถือเป็นหลักปรัชญาในการปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึงความจริงในคำสอนของเนื้อสาระของพระพุทธศาสนา ขอยืนยันในคำจำกัดความข้อนี้ว่า เป็นคำจำกัดความที่เพียงพอและเหมาะสมแก่ท่านทั้งหลายที่จะเอาไปใช้สำหรับการปฏิบัติของตน ; เพราะเหตุว่หลักคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งพระไตรปิฎก ก็ล้วนแต่เป็นการแบ่งระบุให้รู้ว่ อะไรเป็นอะไร? เท่านั้นเอง เช่นหลักเรื่องอริยสัจจ 4 ประการ ซึ่งจะนำมาเปรียบเทียบกับคำจำกัดความดังกล่าวเพื่อดูว่จะลงรอยกันได้เพียงใด

อริยสัจจข้อที่ 1 แสดงว่สิ่งปรุงแต่งทั้งปวงเป็นทุกข์ นี่คือบอกตรง ๆ ว่สิ่งทั้งปวงเป็นอะไรนั่นเอง สิ่งทั้งปวงเป็นที่ตั้งแห่งความทุกข์ใจ แต่คนทั้งหลายไม่รู้ไม่เห็นว่สิ่งทั้งปวงเป็นทุกข์จึงได้มีความอยากในสิ่งเหล่านั้น ถ้ารู้ว่มันเป็นความทุกข์ ไม่น่าอยากและไม่น่ายึดถือ ไม่น่าผูกพันตัวเองเข้ากับสิ่งใดแล้ว เขาก็จะไม่ไปอยาก

อริยสัจจข้อที่ 2 แสดงว่ความอยากด้วยวิชชานั้นเป็นต้นเหตุของความทุกข์ คนทั้งหลายก็ยังไม่รู้ไม่เห็นไม่เข้าใจว่ความอยากนี่แหละเป็นต้นเหตุของความทุกข์ใจจึงได้พากันอยากนั้นอยากนี้รื้อยแปดพันประการ เพราะไม่รู้ว่ความอยากด้วยวิชชานั้นคืออะไร

อริยสัจจข้อที่ 3 แสดงว่นิโรธหรือนิพพานนั้นคือการดับความอยากเสียได้สิ้นเชิง เป็นความไม่มีทุกข์ คนทั้งหลายยังไม่รู้จักกันใหญ่ทั้งว่ ที่เป็นสิ่งที้อาจลูถึงได้ในทีว่ ๆ ไปคือพบได้ตรงทีความอยากมันดับลงไปนั่นเอง, นี่คือนิโรธอะไรเป็นอะไร จึงไม่มีใครปรารถนาทีจะดับความอยาก ไม่ปรารถนานิพพานเพราะไม่รู้ว่อะไรคือนิพพาน

อริยสัจข้อที่ 4 ที่เรียกว่ามรรคอันได้แก่วิธีดับความอยากนั้น ๆ ไม่มีผู้ใดเข้าใจว่า การทำอย่างนี้เป็นวิธีดับความอยากไม่มีใครสนใจเรื่องอริยมรรคอันมีองค์ 8 ประการ ซึ่งดับความอยากเสียได้ ; ไม่รู้ว่าอะไรเป็นที่พึงแก่ตนเอง ; อะไรควรชวนขวยอย่างยิ่ง ; จึงไม่สนใจกับเรื่องอริยมรรคของพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นสิ่งที่เลิศประเสริฐที่สุดในบรรดาวิชาความรู้ของมนุษย์เราในโลกนี้ นี้แหละ คือความรู้ว่าอะไรเป็นอะไรอย่างน่าหวาดเสียว

ทั้งหมดนี้จะเห็นได้ว่า อริยสัจ 4 ประการ นั้นคือ ความรู้ที่บอกให้เห็นชัดว่า อะไรเป็นอะไรอย่างครบถ้วนนั่นเอง ; เรื่องความอยากนั้นบอกให้รู้ว่า เมื่อไปเล่นกับมันจึงเป็นความทุกข์ใจขึ้นมา เราก็ยังขึ้นไปเล่นกับความอยากจนเต็ม ไปด้วนความทุกข์นี้แหละเป็นความโง่เขลาที่ไม่รู้ว่าอะไรเป็นอะไรตามที่เป็นอย่างจริงจึงปฏิบัติผิดทุกอย่าง ; จะมีถูกบ้างก็เล็กน้อยเกินไป และมักจะถูกตามความหมายของคนที่มีกิเลสตัณหา ซึ่งถือกันว่าถ้าได้อะไรมาตรงตามความต้องการของตนแล้วก็จัดว่าเป็นการปฏิบัติถูก อย่างนี้ทางธรรมเมื่อว่าถูกเลย

ทั้งนี้ลองเอาหลักทางบาลี ที่เรียกว่าหัวใจของพระพุทธศาสนาหรือคาถาของพระอัสสชิมาพิจารณากัน ; เมื่อพระอัสชิได้มาพบกับพระสารีบุตรก่อนได้บวช ; พระสารีบุตรได้ถามถึงใจความของพระพุทธศาสนาว่า มีอยู่อย่างไรโดยย่อที่สุด พระอัสชิได้ตอบว่า “สิ่งเหล่าใดเกิดมาเพราะมีเหตุทำให้เกิด พระตถาคตเจ้าแสดงเหตุของสิ่งเหล่านั้น พร้อมทั้งความดับสิ้นเชิงของสิ่งเหล่านั้นเพราะหมดเหตุ : พระมหาสมณะเจ้าตรัสอย่างนี้” นี่คือการบอกว่าสิ่งทั้งปวงมีเหตุปรุงแต่งขึ้นมา มันดับไม่ได้จนกว่าจะดับเหตุเสียก่อน, นี่เป็นการชี้ให้รู้ว่า อย่าเป็นเห็นอะไรเป็นตัวตนที่ถาวร เพราะมีแต่สิ่งที่เกิดจากเหตุและงอกงามต่อไปตามอำนาจของเหตุและจะดับไปเพราะสิ้นเหตุ เพราะฉะนั้น ปรากฏการณ์ทั้งหลายในโลกนี้ ล้วนแต่เป็นผลผลิตของสิ่งที่เกิดเป็นเหตุ เป็นความสิ้นไหลไปไม่มีหยุดเพราะอำนาจทางธรรมชาติ ที่มีลักษณะไม่หยุดปรุง สิ่งต่าง ๆ จึงปรุงแต่งกันไม่หยุดและเปลี่ยนแปลงไม่หยุด

พระพุทธศาสนาบอกให้เราเห็นว่าสิ่งทั้งหลายไม่มีตัวตน มีแต่การปรุงแต่งกันไป และมีความทุกข์รวมอยู่ในนั้นด้วย เพราะความไม่มีอิสระจึงเป็นไปตามอำนาจของเหตุ จะไม่มีความทุกข์ก็ต่อเมื่อหยุด จะหยุดได้ก็เมื่อดับเหตุ เพื่อไม่ให้มีการปรุง ซ่อนนี้เป็นการบอกให้รู้ว่าอะไรเป็นอะไรอย่างลึกซึ้งที่สุดเท่าที่ผู้มีปัญญาจะบอกได้ นับว่าเป็นหัวใจทาง จริง ๆ การบอกนี้คือบอกให้รู้ว่า สิ่งทั้งปวงเป็นแต่เรื่องของมายา อย่าไปหลงยึดถือจนชอบหรือซังมันเข้า เมื่อทำจิตใจให้เป็นอิสระได้จริง ๆ แล้วนั้นแหละ คือการออกมาเสียได้จากอำนาจของเหตุ เป็นการดับเหตุเสียได้ เราก็จะไม่ต้องเป็นทุกข์ เป็นการดับเหตุเสียได้ เราก็จะไม่ต้องเป็นทุกข์เพราะความชอบหรือความซังอีกต่อไป

พระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สอนให้ทุกคนไม่เป็นคนที่เห็นแก่ตัว ให้ทำลาย อหังการ และมมังการ ไม่มีการแบ่งพรรคแบ่งพวก ถ้ามุขยทุกคนถือว่ามีเรา นี้พวกของเรา นั้นพวก

ของผู้อื่น มีมากขึ้นในตัวของมนุษย์ ความเข้าใจความเห็นอกเห็นใจในเพื่อนมนุษย์ด้วยกันก็จะหมดไปในทันที จะไม่ต่างอะไรกับสัตว์ดิรัจฉาน สังคมก็จะมีแต่ความแห้งแล้งน้ำใจ ความเอื้ออาทรในเพื่อนร่วมโลกด้วยกันก็จะหมดไป กลายเป็นการใช้ชีวิตอยู่ในสังคมแบบตัวใครตัวมันเป็นการแบ่งทวีป แบ่งประเทศ แบ่งภาค แบ่งพวกไปในที่สุดพระพุทธศาสนาได้วางหลักสังคมสงเคราะห์ให้มนุษย์ในสังคมได้ปฏิบัติตาม หลักสังคหวัตถุ 4 คือ ธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจ เป็นเครื่องผูกมิตรไมตรี เป็นเครื่องสร้างมนุษยสัมพันธ์ และเป็นธรรมที่ชนะใจคนซึ่งก็ได้แก่

1. ทาน คือการให้ช่วยเหลือคนยากจน คนที่ด้อยโอกาสในสังคม คนประสบภัย และให้การบริจาคแก่มูลนิธิเพื่อการกุศลต่างๆ
2. ปิยวาจา พูดจาอ่อนหวานไพเราะนุ่มนวล ทำให้ผู้ได้ยินแล้ว ประทับใจอยากสนทนาด้วย
3. อตถจริยา ประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์ ไม่ทำตนให้เป็นกาฝากทางสังคมหรือขัดขวางความเจริญในสังคม
4. สมานัตตตา วางตนเสมอต้น เสมอปลาย เหมาะสม ไม่ถือตัว ไม่หยิ่งยโส

#### หลักความเชื่อขั้นสูง 4 อย่างในพระพุทธศาสนา

1. **กมุขสัทธา** เชื่อกรรม คือทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ไม่เชื่อข่าวโคมลอย พวกทำเสน่ห์หยาแฝด พวกเข้า เจ้าเข้าทรง ไม่เชื่อ เรื่องหมอดู ลายเส้น บนฝ่ามือหรือดวงดาวบนท้องฟ้า
2. **วิปากสัทธา** เชื่อผลของการกระทำทุกอย่างทั้งการทำดีและทำชั่ว บุคคลย่อมจะได้รับอานิสงส์ของการกระทำนั้นๆ ไม่อาจหลีกเลี่ยงหรือบ่ายเบี่ยงได้
3. **กมุขสุสัทธา** เชื่อว่าสัตว์มีกรรมเป็นของตนเอง ไม่มีพระเจ้า หรือใครเป็นผู้บันดาลสร้างให้เป็นไป แต่เป็นไปตามกำลังกรรมที่ตนเองได้กระทำไว้
4. **ตถาคตโพธิสัทธา** เชื่อในความตรัสรู้ของพระตถาคตเจ้า ว่า พระองค์ตรัสรู้เองโดยชอบด้วยพระองค์เอง

#### หลักการครองเรือน

พระพุทธเจ้าตรัสไว้ 4 ข้อ คือ

1. **สัจจะ** คือความจริงใจ ผู้ครองเรือนต้องมีความจริงใจต่อกัน มีความซื่อสัตย์ต่อกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง
2. **ทมะ** คือความข่มใจ คือรู้จักห้ามใจตนเอง
3. **ขันติ** คือความอดทนทั้งทางกาย และทางใจ

4. **จาคะ** คือความเสียสละ เพื่อแผ้วไม่ใจแคบ รวมไปถึงการสละอารมณ์ที่ไม่ดีไม่งามออกไปด้วย นอกจากนี้ พระพุทธเจ้ายังตรัสเพิ่มเติมถึงธรรมะที่ทำให้ผู้ครองเรือนมีความสุขอยู่ 4 ประการ คือ

1. ความสุขที่เกิดจากการมีทรัพย์
2. ความสุขที่เกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์นั้นตามสมควร
3. ความสุขที่เกิดจากการไม่ต้องเป็นหนี้
4. ความสุขที่เกิดจากการประกอบกิจการงานที่ปราศจากโทษ

เราจะเห็นได้ว่าคำสอนในพระพุทธศาสนานั้น ไม่ใช่คำสอนที่มุ่งให้ทุกคนไปนิพพานเสียทั้งหมด แต่ก็มีคำสอนขั้นพื้นฐาน ขั้นกลาง และขั้นสูง เหมาะแก่คนทุกระดับชั้นไว้สำหรับประพฤติปฏิบัติ

#### จริยธรรมขั้นต้น

หลักการปฏิบัติตามเบญจศีล คือ ศีล 5 ที่เป็นส่วนเบื้องต้นของฆราวาส ก็ได้ชื่อว่าเป็นคนมีศีลธรรม คือ

1. เว้นจากปาณาติบาต ละเว้นการฆ่าการสังหาร ไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกาย
2. เว้นจากอทินนาทาน ละเว้นการลักขโมยเบียดบังแย่งชิง ไม่ประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน
3. เว้นจากกาเมสุมิฉฉาจาร ละเว้นการประพฤติดิฉินในกาม ไม่ประทุษร้ายต่อของรักของหวงแห่งอันเป็นการทำลายเกียรติภูมิและจิตใจ ตลอดจนทำวงศ์ตระกูลของเขาให้สับสน
4. เว้นจากมูสาวาท ละเว้นการพูดเท็จ โกหกหลอกลวง ไม่ประทุษร้ายเขาหรือประโยชน์สุขของเขาด้วยวาจา

5. เว้นจากสุราเมรัย ไม่เสพเครื่องดองของมีนเมาสิ่งเสพติด อันเป็นเหตุให้เกิดความประมาทมัวเมา ก่อความเสียหายผิดพลาดเพราะขาดสติ เช่น ทำให้เกิดอุบัติเหตุ แม้อย่างน้อยก็เป็นผู้คุกคามต่อความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยของผู้ร่วมสังคม

#### จริยธรรมขั้นกลาง

ปฏิบัติถูกต้องตามทางแห่งกุศลกรรม 10 ประการ คือ

##### - ทางกาย 3

1. ละเว้นการฆ่า การสังหาร การบีบบังคับเบียดเบียน; มีเมตตากรุณา ช่วยเหลือเกื้อกูลสงเคราะห์กัน
2. ละเว้นการแย่งชิงลักขโมย และการเอารัดเอาเปรียบ; เคารพสิทธิในทรัพย์สินของกันและกัน
3. ละเว้นการประพฤติดิฉินล่วงละเมิดในของรักของหวงแห่งของผู้อื่น; ไม่ข่มเหงจิตใจ หรือทำลายลบหลู่เกียรติและวงศ์ตระกูลของกัน

#### - ทางวาจา 4

4. ละเว้นการพูดเท็จ โกหกหลอกลวง; กล่าวแต่คำสัตย์ ไม่จงใจพูดให้ผิดจากความจริงเพราะเห็นแก่ผลประโยชน์ใดๆ
5. ละเว้นการพูดต่อเสียด บุยง สร้างความแตกแยก; พูดแต่คำที่สมานและส่งเสริมสามัคคี
6. ละเว้นการพูดคำหยาบคาย สกปรกเสียหาย; พูดแต่คำสุภาพ นุ่มนวลควรฟัง
7. ละเว้นการพูดเหลวไหลเพื่อเจ้อ; พูดแต่คำจริง มีเหตุมีผล มีสารประโยชน์ ถูกกาลเทศะ

#### - ทางใจ 3

8. ไม่ละโมภ ไม่เพ่งเล็งคิดหาทางเอาแต่จะได้; คิดให้ คิดเสียสละ ทำใจให้เพื่อแผ้ววางขวาง
  9. ไม่คิดร้ายมุ่งเบียดเบียน หรือเพ่งมองในแง่ที่จะทำลาย; ตั้งความปรารถนาดี แผ่ไมตรี มุ่งให้เกิดประโยชน์สุขแก่กัน
  10. มีความเห็นถูกต้อง เป็นสัมมาทิฐิ เข้าใจในหลักกรรมว่า ทำดีมีผลดี ทำชั่วมีผลชั่ว; รู้เท่าทันความจริงที่เป็นธรรมดาของโลกและชีวิต มองเห็นความเป็นไปตามเหตุปัจจัย
- ธรรม 10 ข้อนี้ เรียกว่า **กุศลกรรมบถ** (ทางทำกรรมดี) บ้าง **ธรรมจริยา** บ้าง **อารยธรรม** บ้าง เป็นรายละเอียดขยายความสุจริต 3 ข้อ ข้างต้นด้วย คือ ข้อ 1 - 3 เป็นกายสุจริต ข้อ 4 - 7 เป็นวจีสุจริต ข้อ 8 - 10 เป็นมโนสุจริต

**จริยธรรมขั้นสูง** คือ มรรค 8 คือ 1. สัมมาทิฐิ (เห็นชอบถูกต้อง) 2. สัมมาสังกัปปะ (คิดถูกต้อง) 3. สัมมาวาจา (วาจาชอบ) 4. สัมมากัมมันตะ (กระทำถูก) 5. สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ) 6. สัมมาวาบามะ (พยายามชอบ) 7. สัมมาสติ (ระลึกชอบ) 8. สัมมาสมาธิ (ตั้งใจมั่นชอบ) ย่อให้เหลือ 3 ข้อ คือ สติ สมาธิ และปัญญา

#### คำถาม

1. ปรัชญาพระพุทธศาสนา มองว่า ความทุกข์ สุข ให้เรียนรู้เรื่องอะไร
2. ปรัชญาพระพุทธศาสนา สอนให้ใช้หลักธรรมอะไรในการนำไปแก้ปัญหาชีวิต
3. การอยู่ร่วมกันให้มีความสุขในสังคมนั้นต้องใช้คุณธรรมอะไร
4. การทำงานร่วมกันต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน โดยอาศัยหลักปรัชญาอะไร
5. ปรัชญาสัมมาทิฐิ และมิจฉาทิฐิมีผลการกระทำแตกต่างกันอย่างไร